

ІНДОІРАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.214.21'366:27–78 (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.4/24>

Шершун Я. А.

Київський національний лінгвістичний університет

ЛЕКСИКО-МОРФОЛОГІЧНА НАЛЕЖНІСТЬ ДВОКОМПОНЕНТНИХ БІБЛЕЇЗМІВ СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ ГІНДІ

У статті досліджено лексико-морфологічну належність двокомпонентних біблеїзмів сучасної літературної мови гінді. Розтлумачено поняття теологічний та біблійний дискурс, у межах якого розкрито функціонування двокомпонентних біблеїзмів гінді.

Під двокомпонентними композитами біблійного походження сучасної літературної мови гінді розглянуто власне іменникові словосполучення (N – N). Предметом дослідження постають також двокомпонентні біблійні словосполучення, у складі яких є один прикметник/займенник і один іменник (Adj./Pr. N – N). У роботі досліджено двокомпонентні біблеїзми з прислівником і дієсловом (Adv. – V); прислівником й іменником (Adv. – N); прикметником й іменником (Adj. – N); дієприкметником й іменником (Participle – N); іменником і дієсловом (N – V); двома іменниками, які з'єднано сполучником (N – Conj – N).

Було встановлено, що двокомпонентні терміни біблійного походження сучасної літературної мови гінді, наведені в пропонованій науковій розвідці, між собою у реченні можуть бути об'єднані сурядним і підрядним типом зв'язку.

Проаналізовано двокомпонентні біблійні лексичні одиниці, які містять додаткові елементи у своєму складі, – післяйменники, зокрема післяйменник $\Phi\Gamma k\bar{a}$ зі значенням присвійності «чийсь/когось» і його форм $\Phi\Gamma k\bar{t}/\Phi\Gamma k\bar{e}$.

Результати дослідження свідчать, що найбільший відсоток становлять біблеїзми, що мають лексико-морфологічну модель іменник–іменник (48,1%), прикметник–іменник (29,6%). Лексико-морфологічна модель дієслово–іменник складає (7,4%). Найменший відсоток двокомпонентних біблеїзмів гінді мають такі лексико-морфологічні моделі: дієприкметник–іменник (3,7%), займенник–іменник (3,7%) і прислівник–іменник (3,7%) тощо. Лексико-морфологічна модель прислівник–дієслово пропонованого етапу дослідження теж складає незначну частку 3,7% біблієм.

Ключові слова: сучасна літературна мова гінді, двокомпонентний біблеїзм, морфологія, післяйменник, синтаксична роль, біблійний дискурс.

Постановка проблеми. На нашу думку, розвиток нації тісно пов'язаний із ставленням кожного її індивіда окремо і колективно всіх людей, котрі належать їй, до поняття духовності. Таке ставлення формує, будує, виховує суспільний код, є важливим елементом, ключовою цінністю будь-якої здорової, зрілої нації.

Тому, вважаємо, що збереження інтересу нації до духовної культури забезпечить її від руйнації, знищення самої себе. Так, український дослідник В. В. Рибалка зазначає що: «духовна культура людства [...], утворюється духовними цінностями [...] особистості [...], – які ще з моменту народження дитини, [...], – стають предметом засвоєння, аси-

міляції, збереження, використання, генерування, оновлення, [...], поширення власними зусиллями у процесі праці тощо» [4, с. 113]. У статті автора також знаходимо значення поняття «духовна культура» для наукової психології, педагогіки і, як говорить Валентин Васильович: «займає особливе місце серед інших видів культури, як вищий її вид».

Звернімося до теми однієї із основних складових кожної культури, – релігії. Більше того, релігія, на наш погляд, як і мова, тісно взаємопов'язані. Повернемося до питання важливості релігії як невід'ємної частини розвинутого соціуму. Для цього, зокрема, можна уявити, становище сус-

пільної меншини, окремої громади тощо, без існування в них свідомих громадян, які не прагнуть духовного пошуку. Водночас, релігійна функція ролі мови цієї громади, реалізовується релігійною термінологією, «духовною» мовою, яка вже формує чітко окреслену систему, що певним чином відокремлює релігійну мову від мови, наприклад, юриспруденції.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики спостерігається підсилення інтересу до вивчення біблійної лексики, в українській науці зокрема. Охарактеризуємо ж біблійну термінологію, яка існує як самостійна складова функціонування, насамперед, у межах галузі богослов'я, а з розвитком науки, – вже навіть у з'єднанні між собою декількох наук. Йдеться про дисципліну «теолінгвістика», яка є розділом мовознавства; вивчає релігійну лексику, її функціонування [1; 131].

Окреслимо біблеїзми в межах біблійного дискурсу. Так, науковиця Головка О. М. в історичному контексті розкриває поняття біблійного дискурсу англійської мови [2; 36]. Розглянемо галузі, які найбільше послуговуються біблійною термінологією. Біблійна термінологія вживається, наприклад, під час проповідницьких служінь, у християнському богослов'ї, в першу чергу.

Сучасна українська християнська проповідь реалізується у межах фідеїстичного дискурсу, тобто релігійного. Українські науковиці Одарчук Н. А. і Приварська Н. П., досліджуючи структурно-функційні особливості релігійного дискурсу, розкривають його зміст. Першочергово він полягає в обговоренні біблійних істин публічно. Поряд із цим, фідеїстичний дискурс слугує для взаємозв'язку людини із сакральною сферою [5; 45]. Як бачимо, біблійний термін, широко вживається у проповідницькому дискурсі задля того, щоб сполучати, простими словами, життя звичайної людини, її повсякденності з духовною сферою буття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням синтаксису сучасної літературної мови гінді (далі – СЛМГ) займаються зарубіжні вчені, включно з азійськими. У дослідженні Марти Палмер (Martha Palmer), Раджеша Бгатта (Rajesh Bhatt), Бхувана Нарсімха (Bhuvana Narasimhan), Овена Рембо (Owen Rambow), Діпті Мішри Шарми (Dipti Misra Sharma) і Фей Ся (Fei Xia) увага авторів прикута до синтаксису мов гінді та урду [8; 1-4]. Однак проблема дослідження двокомпонентних біблеїзмів ще не була об'єктом спеціального вивчення українського сходознавства, індології зокрема, тому, на нашу думку, є досить актуальною.

Вбачаємо доцільним насамперед визначити у тексті Біблії сучасної літературної мови гінді 27 найбільш влучних, з точки зору змісту і функціонування, двокомпонентних лексичних одиниць біблійного походження.

Метою статті є здійснити аналіз двокомпонентних біблеїзмів СЛМГ. Дослідницьке коло завдань є таким: 1) виявити двокомпонентні біблійні лексичні одиниці (далі БЛО) мовою гінді у тексті Біблії; 2) здійснити морфологічний опис компонентів кожної з таких БЛО щодо їхньої частини мовної належності.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні всі БЛО СЛМГ подано у формі називного відмінку однини. Певні словосполучення можуть бути поданими в інверсивному порядку, але такому, який взято з перекладу Біблії українською мовою, що пов'язано з особливостями синтаксису гінді. Загалом, як було вже зазначено нами вище, у поданій науковій статті проаналізовано 27 двокомпонентних біблеїзмів СЛМГ. Розглянемо їх:

परमप्रधान परमेश्वर [8; 14] *parampradhān parmeśvar* – Всевишній Бог [1; 21], *प्रभु यहोवा* [8; 14] *prabhu yahovā* – Владико Господи (у звертанні до Бога – Шершун Я. А.) [1; 22], *यहोवा का दूत* [9; 15] *yahovā kā dūt* – Господній ангел [1; 22], *ऊर देश* [9; 14] *ūr deś* – Ур Халдейський [1; 22], *मांसाहारी पक्षी* [9; 24] *mānsahāri pakṣī* – хижий птах (оригінальне джерело – «хижі птахи») [1; 22], *सर्वशक्तिमान परमेश्वर* [9; 15] *sarvaśaktimān parmeśvar* – Бог Всемогутній [1; 23], *देखनेवाला ईश्वर* [9; 15] *dekhnevālā īśvar* – Бог, що бачить [1; 23], *दुःखद कार्य* [8; 749] *dukhad kārya* – невдячне завдання [1; 652], *इस्राएल का राजा* [9; 371] *Isrāel kā rājā* цар над Ізраїлем [1; 352], *बहुमूल्य धन* *bahumūlyā dhan* – багато коштовностей, *मूर्खों की नशिचनितता* [9; 709] *mūrkho kī niścintatā* – безпечність неуків [1; 629], *सुरक्षति रहना* [9; 709] *surakṣit rehnā* – безпечно жити (порядок слів змінено) [1; 629], *नयाय ठहराना nyāy thehrānā* – запровадити суд, *तुझको धन्यवाद देना tujhko dhanyavād denā* – Тебе (Господа) прославляти, *करूणा और सच्चाई karūnā aur saccāi* – милосердя та істина, *अनुग्रह और यश anugrah aur yash* – милість і доброзичливість, *अपनी समझ* [8; 710] *apnī samajh* – власний розум [1; 629], *जगत की ज्योति jagat kī jyoti* – Світло для світу, *जीवन की ज्योति* [9; 116] *jīvan kī jyoti* – Світло життя [1; 1013], *इब्राहीम के वंशज* [8; 116] *Ibrāhīm ke vanśaj* – потомство Авраама [1; 1013], *शीलोह का कुण्ड* [9; 116] *Śiloh kā kuṇḍ* – купальня Силоам [1; 1013], *अच्छा चरवाहा* [9; 120] *acchā carvāhā* – Пастир добрий [1; 1016], *परमेश्वर की महिमा* [9; 122] *parmeśvar kī mahimā* – Божа

Слава [1; 1018], *सत्य का आत्मा* [9; 126] *satya kā ātmā* – Дух Істини [1; 1022], *पवतिर आत्मा* [9; 126] *pavitri ātmā* – Дух Святий [1; 1022], *कठोर हृदय* [8; 70] *kaṭhor hriday* – серце не поступливе [1; 72], *सघन अन्धकार* [9; 70] *saghan andhakār* – густа темрява [1; 72].

Наведені приклади двокомпонентних біблеїзмів СЛМГ загалом складають три групи, у основі яких лексико-морфологічна належність її кожного складника. Кожну з трьох груп розподілено на підгрупу, ґрунтуючись на типі синтаксичного зв'язку її сполук. Групи двокомпонентних біблійних термінів, представлені в науковій розвідці такі: **I група**, що складається з обох компонентів іменників: іменник + іменник (N – N) – таких одиниць всього 13, що складає 48, 1% від загальної кількості біблеїзмів СЛМГ. Серед цих двокомпонентних біблеїзмів з морфологічною моделлю (N – N) ми виділили підрядний і сурядний типи зв'язку, оскільки біблійний текст СЛМГ містить двокомпонентні терміни, у структурі яких дві ЛО, які функціонують завдяки післяйменника *का kā* (для синтаксичного зв'язку іменників у словосполученнях, де головний іменник виражає поняття чоловічого роду однини прямого відмінку), про який раніше йшла мова, з такими його формами: *के ke* (чоловічий рід однина непрямий відмінок та прямий відмінок множина чоловічого роду); *की ki* (прямий та непрямий відмінки однини та множини іменників жіночого роду).

Ще один важливий компонент для синтаксичного зв'язку біблеїзмів гінді – це сполучник *और aur*, що з'єднує два функційно рівнозначних елемента.

II група БЛО СЛМГ, складається із обов'язкового елемента – одного іменника, а решта сполук – це самостійні частини мови: прикметник, дієприкметник, займенник, дієслово тощо. Варто зауважити, що у двокомпонентному біблеїзмі СЛМГ *बहुमूल्य धन* [9; 708] *bahumūlya dhan* – **багато** коштовностей [1; 628] ЛО (далі – ЛО) *बहुमूल्य* має переклад «коштовний/цінний/дорогоцінний» (пропоновані варіанти перекладу зазначеного прикметника було обрано із електронних версій Біблії GYZ 2019, УВІО'88, ФІЛ 2004), проте ми дотримуємося друкованого варіанту CUV перекладу Українського Біблійного Товариства 2020 року). Таким чином, можна вважати, що друга група двокомпонентних біблеїзмів в українськомовному варіанті ще теж має прислівник «багато». У наступній частині статті розглядатимемо кожну із цих груп детальніше. У складних реченнях, як трактує українська філологія Христіанінова Р. О., саме сполучники є відображенням

підрядного і сурядного зв'язку [6; 264]. Отже, розглянемо підгрупу **першої групи** двокомпонентних БЛО СЛМГ, які побудовані з компонентів-іменників. Їх ми розподілили згідно двох синтаксичних типів зв'язку речень, підрядного і сурядного, де БЛО зазначеного першого типу, ужито в біблійному тексті СЛМГ з урахуванням додаткового компоненту, – простого післяйменника. БЛО гіндімовної Біблії другого типу, тобто сурядного, – таким чином: а) підрядний зв'язок:

1) з післяйменником: іменник – післяйменник родового відмінку *का (के) kā (ke)* – для непрямого відмінку), *की ki* «когось/чогось» – іменник. Поданий синтаксичний тип словосполучення зобразимо так:

N – PstPstn – N (9 ЛО – 33,3%).

Зауважимо теж, що один двокомпонентний біблеїзм *जगत की ज्योति* [8; 116] *jagat ki jyoti* – Світло для світу [1; 1013], у якому підрядність виражена двома іменниками, один з яких відіграє синтаксичну роль головного слова, а інший – залежного від нього слова і, таким чином, завдяки формі післяйменника присвійності у формі жіночого роду *की ki*, цей двокомпонентний біблеїзм СЛМГ має підрядний тип синтаксичного зв'язку. В обраному нами перекладі Біблії українською мовою вжито інакший переклад, це службова частина мови – прийменник *для*.

Серед цих дев'яти пар двокомпонентних біблеїзмів з підрядним типом синтаксичного зв'язку СЛМГ одна пара містить субстантивованій прикметник *मुख मिरक* (ця ЛО є прикметником зі значенням «дурний», – як подано у «Практичному гінді-англійському словнику», упорядник – доктор *Бадрінатх Канур* [7; 698], який у двокомпонентному біблеїзмі СЛМГ має ознаки іменника; б) сурядний зв'язок: як і в двокомпонентних біблеїзмах з підрядним зв'язком, які було розглянуто вище, БЛО СЛМГ із зв'язком сурядності, розподілено на біблеїзми з додатковим компонентом (сполучником) і без нього.

Розглянемо кожен приклад: а) зі сполучником: іменник – простий сполучник *और aur* «і», «та» іменник, його морфологічна модель така:

N – Conjunction (Conj.) – N (2 ЛО – 7,4%);

б) безсполучникова морфологічна модель N – N (2 ЛО – 7,4%), де два іменника, кожен з яких може існувати як окрема повнозначна ЛО.

Вище йшлося про двокомпонентні біблеїзми СЛМГ, основними складовими яких є іменники. Розглянемо тепер біблеїзми СЛМГ, до складу яких входять не лише іменники, а й інші частини мови. Тобто, одним їхнім компонентом і залишається

Лексико-морфологічна належність двокомпонентних біблійних гінді

Тип біблійного СЛМГ	Власне двокомпонентний біблійний (кількість лексем 2)	Двокомпонентний біблійний СЛМГ (враховано додаткові елементи – післяйменники, сполучники)
	Adj. – N (8 ЛО) N – N (2 ЛО) Pr. N – N (1 ЛО) Adv. – N (1 ЛО) Participle – N (1ЛО) Adv. – V (1 ЛО)	N – postposition (далі – PstPstn) – N (9 ЛО) N – Conjunction (Conj.) – N (2 ЛО) (Pr. N + Pst) – N – V (2 ЛО)
Кількість термінів:	14 БЛО (51,9%)	13 БЛО (48,1%)
Всього:	27 БЛО (100%)	

іменник, а другий є вираженням дієприкметником, прикметником, займенником. Ми проаналізували їх і робимо висновок, що всі ці три групи біблійних лексичних одиниць (далі – БЛО) СЛМГ мають підрядний тип синтаксичного зв'язку. Під час проведення дослідження ми також помітили, що у біблійних гінді із сурядним типом зв'язку обов'язково наявні сполучники: *करूणा और सच्चाई* [9; 710] *karūṇā aur saccāī* – милосердя та істина [1; 629], *अनुग्रह और यश* [9; 710] *anugrah aur yash* – милість і доброзичливість [1; 629].

Друга група включає, окрім іменника, як головної частини у складнопідрядному біблійному СЛМГ, іншу самостійну частину мови, але яка є залежною від нього. Такі двокомпонентні біблійні ми розподіляємо на 5 підгруп:

а) прикметник + іменник (Adj. – N) (8 ЛО – 29,6%);

б) дієприкметник + іменник (Participle – N) (1 ЛО – 3,7%);

в) займенник + іменник (PrN – N) (1 ЛО – 3,7%);

г) прислівник + іменник Adv. – N (1 ЛО – 3,7%).

Ще однією, останньою, підгрупою двокомпонентних БЛО цього етапу дослідження ми виокремили 2 типи сполук, які теж мають підрядний тип синтаксичного зв'язку:

г) іменник + дієслово (N – V) (2 ЛО – 7,4%).

Варто зауважити, що у таких біблійних сполуках, де іменник стоїть на першому місці у СЛМГ, однак ці іменники залишаються головними у двокомпонентних біблійних гінді, адже саме дієслово в них несе ознаку дії, а іменник надає сенсу цій дії, тобто забарвлює дію і позначає її.

III група двокомпонентних біблійних ЛО, яку ми відокремлюємо з-поміж двох попередніх, у своєму складі не має іменника, але основним,

значеннєвим компонентом, тут є дієслово, яке у собі несе значення БЛО СЛМГ. Морфологічна модель третьої групи БЛО СЛМГ така:

прислівник + дієслово (Adv. – V) (1 ЛО – 3,7%)

Зауважимо, що такого типу біблійні СЛМГ можуть бути, наприклад, трикомпонентними, що у подальших наукових розвідках ми передбачаємо розглянути.

Результати цього дослідження представлено у таблиці 1 «Лексико-морфологічна належність двокомпонентних біблійних СЛМГ»:

Висновки. Отже, ми проаналізували двокомпонентні біблійні СЛМГ, результатами якого є виявлення у тексті Біблії двокомпонентних БЛО СЛМГ загальною кількістю 27; здійснення морфологічного опису компонентів кожної з таких БЛО на предмет частин мови.

Наукова розвідка показала, що переважна кількість БЛО у СЛМГ (14 ЛО – 51,9%), як і в українській, об'єднані у двокомпонентні терміни без додавання до цих сполук службових частин мови (наприклад, сполучників чи післяйменників); кількість двокомпонентних біблійних СЛМГ (13 ЛО – 48,1%), у яких, окрім двох компонентів, кожен із яких є самостійною частиною мови (з проаналізованих у дослідженні іменник, прикметник, займенник, дієслово, дієприкметник, прислівник) містить і службові частини мови – післяйменники і сполучники. Зазначимо, що запропоноване дослідження налічує різні типи зв'язку в словосполученнях біблійного походження СЛМГ – сурядний і підрядний.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді синонімії гінді у текстах біблійного походження з більш деталізованим обчисленням і візуалізацією отриманих наукових результатів.

Список літератури:

1. Біблія. Сучасний переклад, CUV. Українське Біблійне Товариство. Київ : Надруковано у Фінляндії. 2020.
2. Головка О. М. Англomовний біблійний дискурс: історична перспектива. *Нова філологія*. 2017. № 72. С. 34–38.
3. Київські полоністичні студії : наукове видання / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка ; Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ; Міжн. школа україністики. Київ, 1999. Т. 17. 2011. 620 с.
4. Рибалка В. В. Духовність і духовна культура у становленні творчо обдарованої особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 8–9. С. 108–113. URL: <http://surl.li/iovia>
5. Одарчук Н. А., Приварська Н. П. Структурно-функціональні особливості релігійного дискурсу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк : «Актуальні питання іноземної філології», 2008. С. 44–48.
6. Хрестіанінова Р. О. Складні речення з недиференційованим зв'язком у сучасній українській мові. *Типологія та функції мовних одиниць*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 262–274. URL: http://cdn.iit.ac.in/cdn/ltrc.iit.ac.in/hutb_release/related_publications/ICON09.pdf
7. Dr. Badri Nath Kapoor. *Prabhat Practical Hindi-English Dictionary*. New Delhi : Prabhat Prakashan. 976 p.
8. Palmer M. S., Rambow O., Bhatt R., Sharma D. M., Narasimhan Bh., Xia Fei. *Hindi Syntax : Annotating Dependency, Lexical Predicate-Argument Structure, and Phrase structure*. In *Proceedings of ICON-2009 : 7-th International Conference on Natural Language Processing*. Hyderabad : Macmillan Publishers. 414 p.
9. पवतिर बाइबल. (1991). नया नयिम. *India Bible Publishers*: ND, 748 p.

Shershun Ya. A. LEXICAL AND MORPHOLOGICAL ATTRIBUTION OF TWO-COMPONENT BIBLICAL TERMS IN THE MODERN LITERARY HINDI LANGUAGE

The article deals with the lexical and morphological affiliation of two-component biblical composites in the modern literary Hindi language. The concepts of theological and biblical discourse are explained, within which the functioning of two-component Hindi biblicalisms is revealed.

The two-component biblical terms in the modern literary Hindi language are considered to be proper noun phrases (N – N). The subject of the study is also two-component biblical phrases, which include one adjective/pronoun and one noun (Adj./Pr. N – N). Research work investigates two-component biblical phrases with an adverb and a verb (Adv. – V); an adverb and a noun (Adv. – N); adjective and noun (Adj. – N); a participle with a noun (Participle – N); a noun and a verb (N – V); two nouns connected by a conjunction (N – Conj. – N).

It has been established that the two-component terms of biblical origin in the modern literary Hindi language given in the proposed scientific research can be combined in a sentence with each other by the conjunctive and subordinating types of syntactic connection.

The two-component biblical lexical units that contain additional elements in their composition – postpositions, in particular, the possessive postposition क़ी kī with the meaning of possessiveness «someone's/ somebody's» and its forms क़ी ki/क़े ke.

According to the results of the study, the largest percentage of two-component biblical lexical units have the lexical and morphological model noun-noun (48,1%), adjective-noun (29,6%). The lexical and morphological model of verb-noun is (7,4%). The smallest percentage of two-component Hindi biblical lexical units have the following lexical and morphological models: participle-noun (3,7%), pronoun-noun (3,7%) and adverb-noun (3,7%), etc. The lexico-morphological model of the adverb-verb of the proposed stage of the study also has a minor percentage 3,7% among the Biblical lexical units.

Key words: *the modern literary Hindi language, two-component biblical term, morphology, postposition, syntactic function, Biblical discourse.*